

Slapende reus: feit of fictie?

Een analyse van het effect van Europese integratie op stemgedrag in nationale verkiezingen

Catherine E. de Vries

SAMENVATTING VAN

De Vries, C.E. (2007). *Sleeping Giant: Fact or Fairytale? How European Integration Affects Vote Choice in National Elections*. *European Union Politics*, 8 (3), 363-385.

De laatste twintig jaar is er veel veranderd in het proces van Europese integratie. Zo hebben veel Europese Unie (EU) burgers hun nationale munt ingeruild voor de euro en zijn er sinds 1 januari 2007 zelfs 27 lidstaten. Naast deze directe ontwikkelingen nemen de bevoegdheden van de EU op een groot aantal beleidsterreinen steeds verder toe zonder dat wij dat zelf altijd merken. Met andere woorden, de Europese trein dendert met volle kracht vooruit. Niet iedereen is tevreden met de richting en snelheid waarmee dit gebeurt. Gedurende de laatste jaren is er een toenemende scepsis ontstaan onder burgers en politieke partijen over de koers en reikwijdte van het Europese eenwordingsproces. Tot het einde van de jaren tachtig werd het Europese integratieproces nog gezien als een eliteproject waarin publieke opinie grotendeels als onbetekenend kon worden beschouwd. Vandaag de dag wordt het eenwordingsproces gekenmerkt door een groeiende rol van burgers, politieke partijen, belangengroepen en sociale

bewegingen. Burgers en het maatschappelijke middenveld kijken niet langer in stilte rustig toe, maar articuleren hun grieven ten aanzien van Europa steeds luider en duidelijker.

Europa als thema in de nationale politiek

Wat is de invloed van dit proces van toenemend politiek conflict over Europese thema's op nationale verkiezingen? Het proces waarin de Europese opvattingen van kiezers van invloed zijn op hun keuze in het stemhokje wordt ook wel *EU issue voting* genoemd (de Vries, 2007). We hebben inmiddels een behoorlijk inzicht in de manier waarop nationale thema's van invloed zijn op stemgedrag in Europese verkiezingen. Maar onze kennis van de invloed van Europese thema's op de nationale verkiezingsstrijd is zeer beperkt. Verder heeft het geringe onderzoek naar

EU issue voting tot dusver tot tegenstrijdige inzichten geleid. Sommige onderzoekers komen tot de conclusie dat opvattingen ten aanzien van Europa belangrijk zijn voor partijkeuze (Tillman, 2004), terwijl andere tot de slotsom komen dat het effect van Europese thema's op nationale verkiezingen minimaal is (Mair, 2000). Hoe beduidend is Europa nu echt in nationale verkiezingen?

Europa als 'slapende reus' in nationale verkiezingen

Tot dusver dachten onderzoekers dat Europa in nationale verkiezingen het best omschreven kon worden als een 'slapende reus' (van der Eijk & Franklin, 2004). Terwijl kiezers best hun twijfels hebben over het Europese project, maakt de eensgezindheid onder partijen het vrijwel onmogelijk om zich in nationale verkiezingen over Europese zaken uit te spreken. Uit mijn vergelijkend onderzoek naar de invloed van Europese thema's op nationaal stemgedrag in Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland van 1990 tot en met 2005 wordt duidelijk dat deze conclusie te voorbarig is. De slapende reus ontwaakt namelijk in een aantal lidstaten. Europa kan dus wel degelijk relevant zijn voor partijkeuze, maar dit is alleen het geval als twee factoren gegeven zijn: kiezers moeten Europa belangrijk vinden en ze moeten iets te kiezen hebben, dat wil zeggen er moet partijconflict zijn ten aanzien van Europa.

In landen als Denemarken en Groot-Brittannië wordt Europa duidelijk door poli-

tieke partijen gepolitiseerd, vinden kiezers het thema belangrijk en leidt het thema tot verharde politieke fronten. Hier hangt Europa als het ware als een schaduw over de stembus: het verdeelt partijen, radicaliseert ze, of leidt tot het ontstaan van nieuwe politieke stromingen. Hier baseeren kiezers hun partijkeuze wel degelijk op hun Europese opvattingen. In andere landen, zoals Nederland en Duitsland, wordt de drempel voor het ontstaan van *EU issue voting* niet gehaald, de Europese 'reus' slaapt hier rustig verder.

Van een 'slapende' naar een 'ontwakende reus': de rol van politieke ondernemers

Nu rijst de vraag waarom de mate van politisering en belang van Europa zo veel hoger is in Denemarken en Groot-Brittannië dan in Nederland en Duitsland? Mijn onderzoek wijst uit dat in de Deense en Britse context politieke ondernemers, zoals de Deense Volkspartij en het Britse UKIP, het Europese thema actief gemobiliseerd hebben om stemmen te winnen. Deze partijen hebben het debat over Europa aangezwengeld en van kritische tonen voorzien, waardoor het conflict met en belang van Europa groeide. Als bijproduct hiervan konden gevestigde partijen zich niet langer afzijdig houden en ontstond een vruchtbare voedingsbodem voor *EU issue voting*. Tot en met 2005, het eindpunt van mijn studie, hebben Nederland en Duitsland nog niet echt te maken gehad met politieke ondernemers die een duidelijk eurosceptisch sentiment hebben

laten horen. Hierdoor is *EU issue voting* eerder een fictie dan werkelijkheid gebleken. Recent is hierin vooral in Nederlandse context verandering gekomen. Door het Grondwetreferendum is het Europese debat aangewakkerd en hierbij speelden Jan Marijnissen van de Socialistische Partij en Geert Wilders van de Partij voor de Vrijheid een cruciale rol. Hoewel de discussie na de afkeuring van de Grondwet mede door toedoen van de drie gevestigde partijen weer enigszins is doodgebloed, schijnt zich toch langzaam een voedingsbodem voor *EU issue voting* af te tekenen (zie de Vries, 2009).

Het antwoord op de vraag of de toenemende politisering van Europese thema's haar weerklink heeft gevonden in nationale verkiezingen is dan ook in principe 'ja'. Het gebeurt echter alleen onder bepaalde voorwaarden: partijconflict en aandacht voor Europa. Voor het ontstaan van conflict over en aandacht voor Europa spelen politieke ondernemers die actief publiek eurosceptis mobiliseren een cruciale rol.

Bibliografie

- De Vries, C.E. (2009). The Impact of EU Referenda on National Electoral Politics: The Dutch Case. *West European Politics*, 321 (1), 142-71.
- Mair, P. (2000). The Limited Impact of Europe on National Party Systems. *West European Politics*, 23 (4), 27-51.
- Tillman, E.R. (2004). The European Union at the Ballot Box? European Integration and Voting Behavior in the New Member States. *Comparative Political Studies*, 375, 590-610.
- Van der Eijk, C. & Franklin, M.N. (2004). Potential for Contestation on European Matters at National Elections in Europe, in G. Marks & M.R. Steenbergen (Eds.), *European Integration and Political Conflict* (pp. 33-50). Cambridge: Cambridge University Press.